

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

*JEL KOD: M-Y *** ID:377 K:354*

<http://www.akademikbakis.org>

MODERN KADIN YAŞAMINDA GELENEKSEL ARKA PLAN: MODERN DİNDAR KADININ GELENEKSEL EV KADINLIĞI

Fatma Zehra FİDAN

Celal Bayar Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü

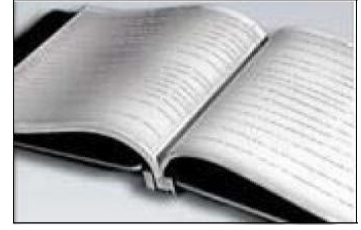
Özet: Kendisini *modern dindar* olarak tanımlayan kadınların sosyal yaşamda yer alma biçimleriyle ev içindeki sosyal cinsiyet rollerinin paylaşımı, gelenek ve modern arasındaki farklı güzergahlarda ortaya çıkmaktadır. Modern toplum dünyasının fail bir öznesi olarak çalışma hayatına giren modern dindar kadın, konu ev işlerinin eşiyile paylaşımına geldiğinde geleneksel ve dinsel bir özne konumu inşa etmektedir. Ev işleriyle ilgili geleneğin rol paylaşımını içselleştirmiş görünen kadınlar, konuyla ilgili kendi hassasiyetlerini ve eşlerinin yetersizliklerini insan doğasına bağlayarak meşrulaştırmaktadırlar.

Anahtar Kelimeler: Modernite, Gelenek, Modern dindar kadın, Ev işleri, Paylaşım.

THE TRADITIONAL BACKGROUND IN MODERN WOMEN LIFE: THE TRADITIONAL HOUSE WOMENHOOD OF MODERN RELIGIOUS WOMEN

Abstract: The forms of taking part in the social life and sharing of social gender roles in the home of women described herself as *modern religious* have appeared in the different forms *between tradition and modern. Modern religious women who have entered to working life as a fail subject of modern society world have constructed a traditional and religious subject position in the sharing housework with their husband. The women accepted sharing roles of tradition about houseworks have legitimated related to their own precision and their husband's insufficiency linking human nature.

Key Words: Modernity, Tradition, Modern religious women, Houseworks, Sharing

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y * ID:377 K:354**

<http://www.akademikbakis.org>

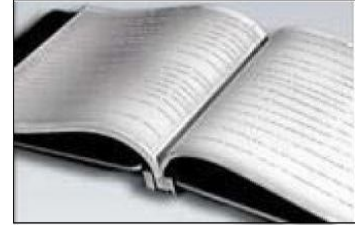
1. GİRİŞ

Son dönem İslâmcı kadın hareketi, modernizmin çıkmazlarına karşı yeni bir alternatif olarak ortaya çıkan İslâmcılık içinde (Gellner, 1992), geçmişe ve geleneğe aşırı değer atfedilen bir ortamda ortaya çıkmıştır. Bu hareket, klasik feminist düşünce sistemine paralel olarak, kadını erkeğin velayet ve vesayetinde, özellikle eş ve anne olarak anlamlı kabul eden ve onu sosyal hayattan dışlamak isteyen yaklaşımların “dinî” referansla empoze edildiği ortamlarda benzer bir mücadele vererek, İslâmcı hareketin erkek egemen yüzüyle hesaplaşmak zorunda kalmıştır (Tuksal, 2006: 301; Shaheed, 1998: 5-9; Tohidi, 2004; Najmabadi, 2000). Meşruiyetini İslâm’a dayandırarak kadın-erkek iktidar ilişkilerini sorgulayan İslâmcı kadınlar, müslüman kadın kimliğini ve bu kimlikle bağlantılı kadın rolünü yeniden tanımlamaktadırlar (Göle, 1998: 166). Özdalga (Özdalga, 2006: 231), kendi kimliklerini yeniden belirlemeye çalışan bu kadınların, sahip oldukları dinî inanç ve yaşam şekilleriyle toplumsal yaşamda dikkate alınmayı, saygı görmeyi ve statü sahibi olmayı talep ettiklerini söylemektedir. Feminizme dayanarak nesne konumundan özne konumuna geçmeye çalışan bu kadınlar, eş ve anne olarak tanımlanan kimliklerini reddetmemekle birlikte, diğerine bağımlı kimliklerinden çıkmaya çalışmaktadır (Göle, 1998: 166; Göle, 2010).

Kendisini “dindar” olarak tanımlayan kadınların bu düşünce temelindeki değişim ve dönüşümleri aile yaşantılarına

ve aile içi rol paylaşımlarına da yansımıştır, ancak söz konusu yansımanın gündelik hayat pratiklerindeki tezahürü söylemdeki kadar güçlü ve geniş bir yelpazede değildir. Modern toplum dünyasında son dönemlerde yeniden inşa edilen bu kimlik, yalnızca entelektüel ve profesyonel hayatta yer almak değil, Türk modernleşmesinin anlatısında geleneksellik bağdaştırılan dini görevlerine ve geleneklerine sadık bir kadın portresi çizmek yönelimindedir (Saktanber, 2005: 264). Dolayısıyla dinsel kadın hareketinin tezahürleri görünürde aktif bir özellik gösterse de, konu ev içi rollerini eşiyile paylaşmaya geldiğinde dinin ve geleneğin etkisinin baskın olduğu görülür. Aslında sorun, tarihsel/ kültürel olarak kadın olma halinin ve toplumsal cinsiyet rollerinin kadınlara dayatılması sorunudur (Davidoff, 2002; Hattatoğlu, 2003; White, 2010; Fidan, 2008). Modern toplum yaşamında “dindar” kimliğiyle var olmaya çalışan kadın da bu sorunsalın bir parçasıdır, ancak o, söz konusu sorunu “sorun” olarak görmemekte, tarihsel olarak kendisine yüklenen ev içi rollerini kendi sorumluluk alanına alarak sahip olmaya çalıştığı “modern” kimliğinde çelişkili repertuarlar meydana getirmektedir.

Bilindiği gibi aile, Sanayi Devrimi paralelindeki toplumsal değişim ve dönüşümlerden büyük ölçüde etkilenmekle birlikte, birey için modern gündelik yaşamın yalnızlaştırıcı ve hırpalayıcı etkilerine karşı en önemli sığınak olma

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y * ID:377 K:354**

<http://www.akademikbakis.org>

rolünü devam ettirmektedir. Toplumun ve toplumsal değerlerin sürdürülmesinde başat rol oynayan aile (Berger- Berger, 1983: 85- 86), gelenekselden moderne evrilmiş, ancak aile içindeki cinsiyet rolleri bu evrilme paralelinde değişmemiştir. Büyük erkeklerin otoriteyi elinde bulundurduğu, kadın yaşamının, bu bağlamda kadın emeğinin söz konusu otoriteye bağımlı olduğu, temelinde paternalizme dayalı cinsiyet sisteminin bulunduğu geleneksel ataerkillik, modern kapitalist sistemde etkisini büyük ölçüde kaybetmiştir. Genç erkeklerin ekonomik anlamda babalarından bağımsızlaşması ve kadınların modern kentsel yaşamın getirdiği zorunluluklar sonucunda çalışma hayatına atılması, söz konusu etkinin zayıflamasında önemli etkenlerdir (Kandiyoti, 1997: 119- 125)¹.

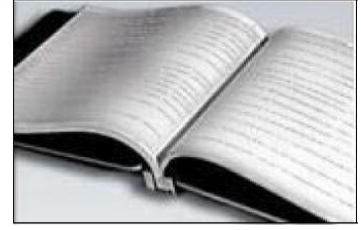
Kadının ev içi yaşantıları söz konusu olduğunda, geleneksel ataerkil yapıların görüldüğü veya zannedildiği kadar zayıflamadığı, kendini farklı şekillerde sürdürdüğü görülür (Hattatoğlu, 2003; Şenol- Cantek, 2001; Savran, 2006; Bora, 2005). Modern kentsel yaşamda kadının çalışma hayatına atılması, onun geleneksel ataerkil düşünce tarafından belirlenen ev içi “kadınlık” rollerini değiştirmemiş, farklı meşrulaştırım yöntemleriyle yeniden

üretmiştir. Ev içi rollerin paylaşımındaki kadın yörüngeli eşitsizlik, Kandiyoti’nin “ataerkil pazarlık” olarak değerlendirdiği bilinç durumunda varlığını rahatlıkla sürdürebilmektedir, çünkü söz konusu durumu meşrulaştırıcı ideolojiler, boyun eğmek ve saygı göstermek için öznel olarak anlamlı nedenlere sahip tâbi bireyler yaratmaktadır (Özyeğin, 2005: 100, 192).

İslâmcı kadınların sahip olma mücadelesini verdikleri “modern dindar kadın” kimliği, kamusal alanda görünme ve kabul görme talepleri bakımından gerek demokratik gerekse dinsel temellere dayanarak kendisini dayatmaktadır (Wedud, 2005; Badran, 2002). Ancak konu aile içi rollerin paylaşımına geldiğinde, modern dindar kadınlar söz konusu iddialarını sürdürseler bile gündelik hayattaki eylemlerinde geleneksel/ dinsel düşünme biçiminin güçlü etkisi ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda Kandiyoti’nin, kadının toplum yaşamının farklı kategorilerinde ve aile içi rollerde denetiminin sürdürülmesinde ve kadınlar tarafından içselleştirilmesinde başat rol oynayan etkenlerden birinin İslâm dininin ideolojik olarak yorumlanması ve kullanımını olduğuna (Kandiyoti, 1997: 67) ilişkin savı bir bakıma doğrulanmış olmaktadır.

Bu çalışmanın temel sorunsalı, geleneksel değerlere sahip ailelerde yetişen, modern kentsel yaşamda “modern dindar” bireyler olarak yaşayan yüksek eğitilmiş çalışan kadınların ev işlerini eşleriyle paylaşımında, içinde yetiştikleri geleneksel kültürün ve dinin etkisinin nasıl olduğunun anlaşılmasıdır. Bilindiği gibi din, modern

¹ Kandiyoti ataerkilliğin bu tanımına “klasik ataerkillik” adını verir. Ona göre klasik ataerkilliğin maddi temelleri yeni piyasa güçleri, kırsal kesimde kapitalistleşme ve ekonomik marjinalleştirilme, son olarak da yoksullaşma etkisi altında çökmektedir (Kandiyoti, 1997: 125).

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y * ID:377 K:354**

<http://www.akademikbakis.org>

toplum dünyasında etkisini giderek daha fazla hissettiren (Yılmaz, 1995: 249), modern olanla iç içe girişi nedeniyle modernizmin ilk dönem karşıtlığından ziyade anlamlı bir mesafe veya paralellik ilişkisiyle değişim ve dönüşümden nasibini alan sosyal bir olgudur. Modern ve dindar olmak, ilk dönem modernlik anlayışlarında önemli bir karşıtlık taşısa da son dönemlerdeki din ve modernlik algısı bağlamında kurulan gündelik dinsel yaşamların görece karşıt kavramları yan yana belki de iç içe getirdiği anlaşılmıştır.²

1.1.Yöntem

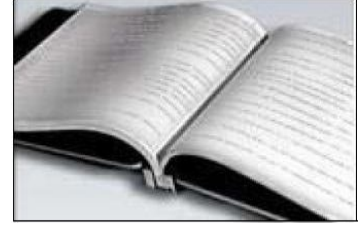
Sorunsalını kısaca özetlemeye çalıştığımız araştırmamızda, nasıllığını anlamaya çalıştığımız sosyal metin anlamacı/ yorumsamacı yaklaşımla ele alınacak, yöntem olarak söylem analizine başvurulacaktır. Bilindiği gibi, pek çok anlama sahip olan “anlama”da (Wuthnow: 1987: 65), araştıran/ anlayan özne, metni veya araştırmanın konusu olan şeyi “tikel bir olgu” gibi değil, insanların tarihsel olarak ürettiği, kendi nev’i şahsına münhasır bir oluşum olarak telakki eder, inceler. Buradaki en büyük sorun, anlamamanın, hem konu açısından hem de anlayan özne açısından “içsel” olduğunun sanılmasıdır. Burada anlamaya talip olan araştırmacı, sosyal aktörü sosyal aktörün zihnindeki şekliyle anlamaya çalışır, çünkü ulaştığı sonuçların nesnel olabilmesi için

bu zorunludur (Çiftçi, 2003: 28; Çiftçi, 2004).

Söylemin hayatımızın merkezini teşkil ettiğini söyleyen Potter, gündelik hayatta bize sıradan gelen pek çok şeyin analiz edilmesi gereken bir söylem olduğuna işaret eder. Diğerleriyle yaptığımız telefon görüşmesi, mektuplaşma ve talimat alıp verme gibi şeylerin çoğunu karşılıklı etkileşim yoluyla yaparız. Konuşmayı öğrenmek bir kültürü öğrenmek demektir ve dil diğerlerini ve kendimizi anlamayı sağlayan bir araçtır. İşyerimiz, işle ilgili veya hayatımızı kaplayan diğer etkenlerle ilgili konuşmalar ve tekstlere bürünmüştür. Günlük hayatımızda kısık sesle televizyon seyredebiliriz, günlük gazeteyi sadece resimlerine bakarak inceleyebiliriz, kültürel hayatımız aktörlerin söylediği şeylerden veya gazetelerin anlattığı hikayelerden ibaret olabilir. Potter’a göre bütün bunlar sosyal bilimsel olarak önemli anlamlar taşıyan birer söylemdir (Potter, 2004: 607- 24).

Söylem analizinin (Potter ve Wetherell, 1987) üç analitik ilgi odağı vardır; *açıklayıcı repertuarlar* (söylemsel kaynaklar), *özne pozisyonları* (Willig, 2008) ve *ideolojik ikilemler* (Billig ve ark., 1988). *Açıklayıcı repertuarlardan* söz edebilmemiz, konuşma metninde aynı kişilerce inşa edilmiş, metinler arasında tekrarlanan özür, dayanak gösterme, meşrulaştırma, ikna etme vb. gibi açıklayıcı repertuar işlevlerini gösteren temaların, metaforların, imajların ve kalıpların fark edilmesiyle mümkün hale

² Konunun kapsamlı bir analizi için bakınız: Fidan, F. Z. (2013). *Kadının Modernlikle Karşılaşması: Dindarlığın Modern Kentsel Yaşamdaki Dönüşümleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y * ID:377 K:354**

<http://www.akademikbakis.org>

gelir (Potter ve Wetherell, 1988). *Özne pozisyonları*, açıklayıcı repertuarları, Foucaultyan söylem analiziyle ifade etmek istersek söylemsel inşaları kimin yaptığının tespit edilmesiyle ortaya çıkar (Willig, 2008). Bir nesneyi sağduyunun kararsız, çelişkili ve ikili yapısıyla inşa eden konuşmalar ise *ideolojik ikilemleri* ortaya koyar (Billig ve ark., 1988).

Geleneksel sosyal psikolojinin büyük bir kısmının özelliklerinden biri, insanların ne söylediklerinin veya ne yazdıklarının içeriğine ikincil bir fenomen muamelesi yapmasıdır. Bu açıdan bakıldığında içeriğin bir vasıta olarak kullanıldığı görülür. Söylem analizi ise bu geleneği kırarak içeriği eylemin olduğu yer kabul eder. Sözelimi dindarlık ile ilgilenirken, konuşmanın altında yatan bilişsel tarafları veya otoriter kişilik yapılarını incelemek yerine doğrudan dindarlığın fiili pratiğine bakar. Ayrıca metnin veya konuşmanın argümantatif veya retoriksel düzenlenişi ile de ilgilenir (Arkonaç, 2012: 106).

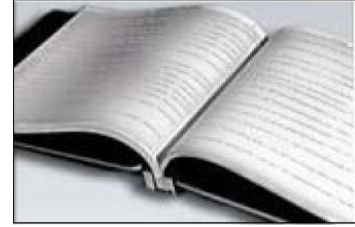
Bu bağlamda konumuzla ilgili şu sorunsalların ortaya çıkması kaçınılmazdır: “Modern dindar” kadınların ev işlerini eşleriyle paylaşımında bilişsel düzeyleri hangi noktadadır, eylemleri nasıldır? Eylemler ve gündelik hayattaki düzenlemeler bilişsel düzene uyumlu mudur? Bu ikisi uyumlu değilse nedeni nedir? Uyumluyorsa, din/modernite uyumasıyla mı, yoksa sadece dinsel argümanların tesiriyle mi davranış örüntüleri ortaya çıkmıştır?

1.2. Katılımcılar

Çalışmanın katılımcıları 32 yaşında yüksek eğitilmiş, çalışan evli, hamile bir kadın ve 28 yaşında yüksek eğitilmiş, çalışan, evli ve bir çocuk annesi bir kadın olmak üzere toplamda iki kişidir. Kimlik sunumlarını “dindar bir Müslüman kadın” olarak yapan katılımcılarımızın her ikisi de geleneksel ailelerde yetişmiştir. Katılımcıların yaşam tarzı modernitenin göstergeleriyle doludur; yoğun çalışma hayatı, iş yaşamının getirdiği zorunlulukla sosyal yaşamın aktif bir üyesi olma, modern yaşamın teknolojik olanaklarından sonuna kadar faydalanma gibi uzantıları içeren bu göstergeler kent yaşamındaki gündelik hayatlarının doğal tezahürüdür.

Katılımcılarımızla derinlemesine görüşme yapılmış, görüşmeler birinde yaklaşık üç saat diğerinde bir buçuk saat sürmüştür. Katılımcıların evinde, olabildiği kadar sessiz bir ortamda geçen görüşmeler kayda alınmış, sonrasında ses kaydı yazıya dökülmüştür. Yazılı veriler defalarca okunarak sorunsallara cevap oluşturabilecek temalar ve analiz birimleri tespit edilmiştir. Çalışmamızda birinci katılımcımız A, ikinci katılımcımız B harfiyle kodlanacaktır.

Niceliksel araştırma yöntemleriyle çok sayıda kişiyle anket yapılarak elde edilebilen sonuçlara, derinlemesine görüşme yaparak elde edilen verilerin söylemsel analiziyle az sayıda katılımcıyla ulaşmak mümkündür. Katılımcıların inşa ettiği söylemler (açıklayıcı repertuarlar) bağlamında inşa edilen özne konuları ve

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

*JEL KOD: M-Y *** ID:377 K:354*

<http://www.akademikbakis.org>

bunların düştüğü ideolojik ikilemlerin sağlıklı tespiti, katılımcıların dahil olduğu sosyal grup için de önemli ip uçları verebilmektedir (Arkonaç, 2012).

1.3. Açıklayıcı Repertuarlar

Araştırmada açıklayıcı repertuarlar; sosyal hayatta yer almayı tercih eden kadın, ancak yüksek eğitim alma yoluyla kendisine uygun mesleği seçebilen kadın, işinde başarılı olmayı ve ideale ulaşmayı talep eden kadın, ev işlerini üstlenen ve ev işlerinde başarılı olmayı isteyen kadın, iyi bir ev hanımı olmayı talep eden ancak iyi bir ev hanımı olamayan kadın, evdeki ve işteki yoğunlukla baş etmeyi talep eden kadın kategorilerinde ortaya çıkmıştır.

1.3.1. Sosyal Hayatta Yer Almayı Tercih Eden Kadın

Bu repertuarda, kadınların sosyal yaşamın farklı kategorilerinde yer almak istedikleri görülmektedir. Bu istek, geleneksel aile içindeki yaşamda doğal bir uzantıyla ortaya çıkmamıştır; gelinen nokta, sosyal aktörün mücadelesiyle, gerektiğinde bir takım “bedeller” ödenerek elde edilmiş olması bakımından sosyal aktör için çok anlamlıdır. A, ailesinin dinsel inançları sebebiyle yaşamının normal seyrinde eğitim al(a)mamış, ancak on dokuz yaşından sonra orta öğretime devam edebilmiştir. Dolayısıyla A, sosyal hayatta yer alma konusunda gel gitleri olmayan, aksine yaşamının bundan sonraki kısmında da yüksek eğitim için planları olan bir kadındır.

Kırdan kente göç eden ve yoğun ekonomik zorluklar yaşayan bir aileye mensup olan B için de sosyal hayatın içinde olmak, daha başka bir ifadeyle çalışmak, yaşamında doğal bir izlek olarak ortaya çıkmıştır. Katılımcılar, çalışmayı ve bu bağlamda sosyal yaşamın aktif bir üyesi olmayı kendileri için bir gereklilik olarak inşa etmişlerdir.

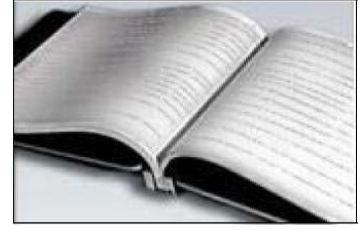
1.3.1.1. Ancak Yüksek Eğitim Alma Yoluyla Kendisine Uygun Mesleği Seçebilen Kadın

Yüksek eğitim alma yoluyla meslek sahibi olma bir kadın için potansiyel bir durumken, her iki katılımcımız için de olmazsa olmaz bir yöntem olarak kodlanmıştır.

“O (ablası) yazları atölyeye gidiyordu kavramıştı zaten... bi de fitrat... böyle bi şeyi ben yapabilir miydim teklif edilse gidebilir miydim... bilmiyorum kaldırabilir miydim? Ablam kaldırdı benim için zordu (B, sa. 79- 81).”

Katılımcımız, tekstil işçiliğini kendi “fitratına” uzak bir çalışma biçimi olarak kodlamakta, kendisini eğitimsel süreçleri içeren mesleki bir alanda konumlandırmaktadır. Burada çalışmanın gerekliliği veya gereksizliği tartışılmamaktadır, çalışılacak ve yetkin hale gelinecek mesleki durum ve ona uygun özne pozisyonu inşa edilmektedir.

“Yani orda bi arada kalmışlık vardı ne ev kızlarıyla iletişime geçebiliyodunuz ne okumuş insanlarla. Kendinizi tanımlayamıyosunuz... bi noktada bişey...”

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y * ID:377 K:354**

<http://www.akademikbakis.org>

kimlik bunalımı gibi bişey... aradasınız. Cidden mutsuz içine kapanık bi dönem geçirdim (A, sa. 48- 51).”

Katılımcının betimlediği sorun özünde çalışıp çalışmamayla ilgili değildir; kendi aidiyetini tespit edememeyle içine girdiği mutsuzluğu gidermenin tek yolunun “okumak” olduğuna karar veren sosyal aktör zorluklar içinde eğitimini tamamlamış, bu süreç onu sosyal yaşamın içinde çalışan bir kadın olmaya götürmüştür. Dolayısıyla sosyal aktör “yüksek eğitim yoluyla kendini geliştirmek, böylece diğer ev kızları gibi olmamak” söylemlerini inşa etmiş, kendisini “okumayan ev kızlarından” farklı bir noktaya konumlandırmış, eylemsel pratikleriyle bu düşüncelerini aktif hale getirmiştir.

1.3.1.2. İşinde Başarılı Olmayı Ve İdealine Ulaşmayı Talep Eden Kadın

Sosyal aktör kendi kimlik inşasında olmazsa olmaz bir zorunlulukla girdiği eğitim sürecinden başarıyla çıkmış, hem kendisine güvenini hem de sosyal ortamda eğitim öncesinde sahip olmadığı bir statü kazanmıştır.

“Bu arada başarı duygusu da benim içimde ciddi bişey yani... başarmam lazım... ille ben en iyi olacağım (A, sa. 308- 311).”

Sosyal aktörün kendisi için tespit ettiği sosyal konumda, yalnızca o konum için belirlenen kriterlere uygun başarı gösterme düşüncesi yoktur; alanda “en iyi” olmak temel hedeftir. Sosyal aktörün inşa ettiği

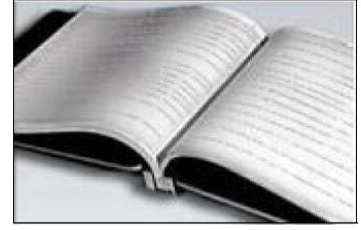
başarı söylemi *başarılı kadın* özne konumunu ortaya çıkarmış, dolayısıyla konumun gerektirdiği eylem yönelimleri katılımcı için bir zorunluluk olarak kendisini dayatmıştır.

“Yüksek bi idealim yoktu öğretmenlik dışında (B, sa. 24)” sözüyle mesleki idealinin öğretmenlik olduğuna işaret eden sosyal aktör, idealini gerçekleştirme sürecinde başarılı olmak için nasıl çalıştığının ipuçlarını “bedenen yorulmak değil hocam ya... fikren yorulma aynı olmuyo onun dinlenmesi yok (271- 72)” sözleriyle vermektedir. Katılımcının mesleki sorumluluğunu ortaya koyan bu ifadeler, sosyal aktörün inşa ettiği meslek kadınının taşınması gereken özelliklere de işaret etmektedir.

1.3.2. Ev İşlerini Üstlenen ve Ev İşlerinde Başarılı Olmayı İsteyen Kadın

Ev işlerini üstlenmek ve bu alanda başarılı olmak, katılımcıların bilişsel ve davranışsal düzeylerinde netleşmiş bir repertuar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konunun sosyal aktörün zihninde hiç sorgulanmadan yer alması ve gündelik yaşam pratiklerine yansması geleneğin ve dinin doğrudan etkisi olarak kodlanabilir.

“...ama şunu söyleyim ben evliliğe girerken şöyle girdim: ben çalışıcam ama evimde de sorumluluklarımı yerine getiricem (A, sa. 577) ” sözleri, çalışmanın aslında sorumluluk olarak görülemeyebileceği halbuki ev içinde yapılması gereken “kadınca” işlerin tartışılmaz bir “sorumluluk” olduğu düşüncesini ve inancını yansıtmaktadır.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

*JEL KOD: M-Y *** ID:377 K:354*

<http://www.akademikbakis.org>

Sosyal aktör, kendi gayretleriyle elde ettiği kazanımlarının kararlı bir tutumla peşindedir, ancak geleneğin veya dinsel yorumların kendisine dayattığı cinsiyet rollerini sorgusuzca kabul etmiş ve kendisinin kılımıştır.

Katılımcıların “modern” duruşuna aykırı şekilde kendisini ortaya koyan dinsel ve geleneksel yönelim, sosyal aktörün ev işlerini üstlenen ve onda başarılı olma söylemlerini inşa eden girizgahları ortaya koymaktadır.

B'nin, “evde bu işleri yapmak zorunda değilim belki (sa. 202)” sözleri, Radikal İslâmcı feminizmin en temel iddialarından biri olan “kadın evde ev işlerini yapmak, hatta çocuğunu bile emzirmek zorunda değildir” söylemini çağrıştırmaktadır, ancak sosyal aktörün bu dinsel dayanağı tam olarak tercih etmediği anlaşılmaktadır. Katılımcının ifadesinde yer alan “belki”, B'nin söz konusu savı çok da içselleştirmedini, ancak İslâm dininde kadınlar için böyle bir “hakkın” bulunduğunu belirtme çabası taşıdığını ortaya koymaktadır.

B, eşi için, “becerikli, benim yapamıcaam kadar güzel yapıyo işleri (65)” dedikten sonra, ev işlerinde başarılı olmak isteğini “ben evimin her şeyine yetişeyim bişeyleri yapayım benim kontrolümde olsun (B, sa. 207- 208) ifadeleriyle pekiştirmektedir. Aslında inşa edilen söylemlerden sosyal aktörün ev işlerinde başarı göstererek “güçlü olmak” istediği sonucuna da varılabilir. Her hangi bir alanın “kontrolünü elinde tutmak” güçlü olma

pozisyonuna işaret edebileceği için, sosyal aktörün zihnindeki bir başka geleneksel izleğin ip uçları ortaya çıkabilir. Bu noktada, “kendi sorumluluk alanına ait işlerin tamamen hakkından gelerek” güçlenen kadın profili, geleneğin modernle imtizacıyla yeni bir şekil almış gibidir.

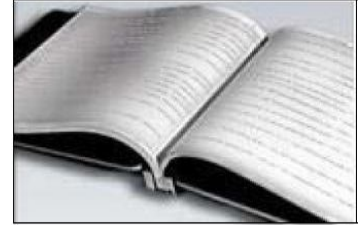
1.3.2.1. İyi Bir Ev Hanımı Olmayı Talep Eden Ancak İyi Bir Ev Hanımı Olamayan Kadın

Ev işlerini üstlenen ve onu kendi sorumluluk alanına taşıyan sosyal aktörün önünde beliren hedef, iyi bir ev hanımı olmaktır.

“...yine mükemmeliyetçi tarafımdan geliyo bu... evimde de iyi bi ev hanımı olucam böyle bi beklentim var yani kendimden beklentim var (A, sa. 580) ”.

Sosyal aktörün “kendisinden beklenti” olarak kodladığı rol, bireyin içinde yetiştiği sosyo- kültürel ortamın ona yüklediği rolden başka bir şey olmasa gerektir (Berger- Luckmann, 2008). Kağıtçıbaşı'nın (Kağıtçıbaşı, 2006: 206), sosyal rollerin insanın doğasından kaynaklanmadığına, onun kültürel biçimlendireme sonucunda kabul edilen bir durum olduğuna ilişkin açıklaması, katılımcımızın savı karşısında geliştirdiğimiz ifadeye dayanak olabilecektir.³

³ABD'de lise öğrencileri arasında yapılan bir araştırmada, kız çocuklarının erkek çocuklarına göre daha kolay ikna edilebildiği ortaya çıkmıştır. Aynı araştırma ilkökul düzeyindeki öğrencilerde aynı

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y * ID:377 K:354**

<http://www.akademikbakis.org>

Katılımcılarımızla yaptığımız derinlemesine görüşmelerde ortaya çıkan repertuvarlardan bir başkası da, kadınların, kendi istekleri ölçüsünde “iyi ev hanımı” olamamaktır.

“Ben yapmak isterdim hala da yapmak isterim ama hayat şartları bunu getirmiyο yani belki çalışmıyο olsaydım sorumluluun bi kısmını daha fazla yüklenirdim ev noktasında (A, sa. 589- 90) ” sözleri, A’nın ev işlerini “gerektiği gibi” üstüne al(a)madığını ve sosyal aktörün bundan duyduğu rahatsızlığı ortaya koymaktadır. Görüşmenin bu kısmında inşa edilen söylem, ev işi sorumluluğunu alması gereken ancak alamayan özne konumunu ortaya çıkarmıştır ve sosyal aktörün isteği dışında biçimlenen modern ev içi paylaşımı gündelik hayatta hakim olmuştur. Kadınların ev işleriyle ilgili geleneksel yaklaşımlarını belirginleştiren bu konu çalışmanın devamında daha etraflı analiz edilecektir.

Bu repertuvarda istenilen düzeyde bir ev hanımı olamamanın temel nedeni çalışma hayatı olarak kodlanmıştır. Çalışma hayatının yoğunluğundan ev işlerine ve eşine “gerektiği gibi” zaman ve güç

ayıramayan sosyal aktör bu kadınlık durumundan memnun değildir.

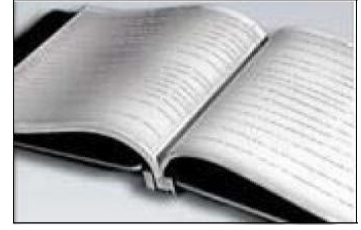
“...yani şey... iş hayatının yoğunluu evimin işine yetişememeyi doğuruyo gibi... bu sonucu doğuruyo bu beni rahatsız ediyο... evimin her işine yetişememek üzüyο beni... (B, sa. 277-282)”

1.3.3. Evdeki ve İsteki Yoğunlukla Baş Etmeyi Talep Eden Kadın

Modern hayatın aktif bir öznesi olarak çalışma hayatına giren sosyal aktörde, evdeki “görev ve sorumluluklarını gerektiği gibi yerine getirememek” duygusal bir karmaşa oluşturmaktadır, ancak bu karmaşa onu bu çok yönlü yoğunlukla baş etme isteğinden vaz geçirmemiştir.

“Çalışma bizim tercihimiz kimsenin bi zorlaması yok ben çalışmayı tercih etmişim yani bu da benim hayatımda olmasını istediim bişey (sa. 199- 201)” sözleriyle sosyal hayattaki tercihine dayanan B, bu tercihin ev içi rollerinden vaz geçmesini veya “sorumluluklarını azaltmasını” beklemediğini açıkça ortaya koymaktadır. Mezun olduğu yıldan beri hep çalıştığını, evde oturmanın ne demek olduğunu bilmediğini söyleyen katılımcımız, hayatının bir bölümünde sadece evine, çocuğuna ve eşine ayırabileceği bir zaman dilimi istediğini ifade etmektedir. Sosyal aktör, belki bir süreliğine çalışmayabileceğini söyleyerek bu alanda dinin kendisine sağladığı “kadın çalışmaya mecbur değildir” avantajına dayanmakta

sonucu ortaya çıkarmamıştır. Kağıtçıbaşı, kızların erkeklere oranla “doğalarının getirdiği” bir özellik bağlamında daha çabuk ikna edilmediklerini, eğer böyle olsaydı aynı sonucun ilkökul düzeyindeki öğrencilerde de çıkması gerektiğini vurgular. Ona göre durum basittir; lise çağındaki kızlar toplum tarafından şekillendirilmiş ve ikna olmaya ikna edilmişken, diğer çocuklar henüz tam şekillenmemişlerdir (Kağıtçıbaşı, 2006: 206).

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

*JEL KOD: M-Y *** ID:377 K:354*

<http://www.akademikbakis.org>

ve bu “ayrıcalığa” sahip olduğunu belirtme çabasını göstermektedir. Eşini kast ederek kullandığı “kimsenin zorlaması yok” ifadeleri ise, dinin kendisini, yani kadını, çalışmayla ilgili her hangi bir baskıdan özgürleştirdiği anlamını ihtiva etmektedir. Hem modern yaşam dünyasının aktif bir üyesi hem de dinin çizdiği çerçevede bir kadın olma durumu sosyal aktörün zihninde bu şekilde meşrulaştırılırken, içine girilen çelişkili girizgahların bilinç düzeyine içkin olmadığı anlaşılmaktadır, bu nokta daha sonra tartışılacaktır.

1.4. Özne Konuları

Araştırmamızda özne konuları; mükemmel kadın, paylaşımcı kadın, ileriye dönük hayalleri ve tasarıları olan kadın başlıklarıyla ortaya çıkmıştır.

Kadınlar kendilerini, hem çalışmak suretiyle modern yaşamda yer almak isteyen hem de evlerindeki sosyal cinsiyet rollerini eksiksiz yerine getirmeye gayret eden bireyler olarak ifade ederken, inşa ettikleri söylemlerin kendilerine sunduğu *özne pozisyonları* içerisinde konuşmaktadırlar. Bu özne pozisyonları her kadının kendine veya diğerlerine yönelik sabit ve değişmez konumlandırmalar değildir. Bu konumlandırmalar her hal ve durumda değişebilen, hatta bazen birbiriyle çelişebilen pozisyonları içerebilir.

1.4.1. Mükemmel Kadın

Mükemmel olmak, kadınların hedeflediği bir kadınlık durumudur ve sosyal aktör içine girdiği veya sokulduğu bu girizgahın

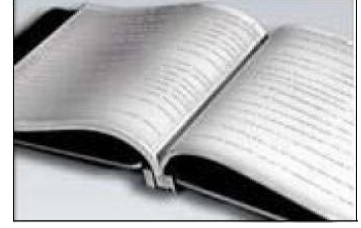
nasıllığını sorgulamamaktadır. Konumuz itibariyle inşa edilen mükemmel kadın özne konumu, işinde başarılı olduğu gibi evinde de her işini eksiksiz yerine getiren, ev işleri konusunda eşinden yardım almak zorunda kalmayan kadındır. Katılımcılarımız, inşa ettikleri bu özne konum hedefini içselleştirmiş görünmekle birlikte kendi bakış açılarına göre “mükemmel” değillerdir.

1.4.1.1. İş Hayatının Yoğunluğu Yüzünden Ev İşini İkinci Planda Bırakan Kadın

Sosyal aktör kendisine “mükemmel kadın olmak” gibi bir hedef tespit etse de, çalışma hayatının yoğunluğundan dolayı istediği hedefe ulaşamamakta, bu durum onu bir seçim yapmaya götürmektedir. Bu noktada ikinci planda kalan genellikle ev işleri olmaktadır.

“...şimdi ben... heralde insanın bi tarafı daha çok önemsemesi gerekiyo iki taraf da eşit olmuyo. Ben işimi daha çok önemsiyorum... işimi... bu noktada ev çok geri planda kalıyo mesela. Mesela evde pek yemek pişmiyo... aperatif... haftada böyle bir iki... (A, 610- 15) ”

Sosyal aktör, ulaşmayı hedeflediği “mükemmel kadın” a kendi yaşam şartları içinde ulaşamayacağını anlamış ve bir tercih yapmış görünmektedir; bu tercih iş yaşamını öne çıkarmaktadır. Eşinin hayatı paylaşmadaki katkıları katılımcıyı rahatlatmıştır, ancak bilişsel düzeydeki geleneksel yönelimler varlığını korumaktadır. Ulaşmak istediği idealleri için çalışma hayatını öncelemek gibi bir

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y * ID:377 K:354**

<http://www.akademikbakis.org>

tercih yapabilmesine rağmen, sosyal aktörün suçluluk duygusundan tam olarak kurtulamadığı anlaşılmaktadır.

1.4.1.2. Mükemmel Olamadığı İçin Üzüntü Duyan Kadın

Katılımcıların çalışma ve ev hayatını aynı anda nasıl sürdürdükleriyle ilgili ifadelerinde “üzüntü” sıklıkla dile getirilmese de, kadınların söz konusu durumla ilgili üzüntü duydukları ve konuyu belli ölçüde dert edindikleri açıktır. Sosyal aktör geleneğin kendisine yüklediği sosyal cinsiyet rollerini üstlenmiştir; sosyal hayatta çalışmayı ev içindeki “temel rollerini aksatmak” için çok da yeterli bir neden olarak görmemektedir. Daha doğrusu, katılımcıların ev işlerine yetememelerinin temelini koydukları asıl neden iş hayatı olsa da, kadınlar “buna rağmen” görevlerini yapmak istemekte ve yapamadıkları için üzüntü duymaktadırlar “...ama evimin her yerine yetişememek üzüyo beni (B, sa. 283)”.

1.4.2. Paylaşımçı Kadın

Sosyal aktörün inşa ettiği *paylaşımçı kadın* özne konumu kendi içinde farklı anlamlandırmalarla doludur. Evdeki işlerin yerine getirilmesinde ortaya çıkan *paylaşım* söylemi kadınların çalışma hayatının zorunlu bir uzantısı gibi görünmektedir. Hedeflediği *mükemmel kadın* konumuna ulaşamayan sosyal aktör, ev işlerini eşiyile paylaşırken inşa ettiği özne konumun hemen paralelinde eşi için de özne konumlar inşa etmektedir. Karşılıklılık ilişkisiyle yapılan bu inşada sosyal cinsiyet rollerinin gelenek ve din

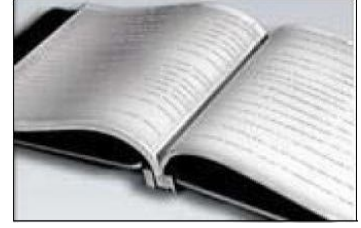
sınırları içinde meşrulaştırımı açıkça görülebilmektedir.

1.4.2.1. Ev İşlerini Eşiyile Paylaşan Kadın

Eşinin ev işlerinde kendisine çok severek yardım ettiğini ısrarla vurgulayan A, evlilik hayatının her bakımdan kendisini özgürleştirdiğini, özellikle de ev işleri konusunda çok rahatlattığını modern bir yaklaşımla ifade etmektedir. Yetiştirdiği aile itibarıyla geleneksel erkek zihinsel yapılarından uzak olduğu anlaşılan eşi sosyal aktöre yardım etmekte, katılımcımızın dediğine göre bundan mutlu olmaktadır.

“...olmasaydı yaptırı şeylerden şikayet ederdi ben sevgiyile yaptırı görüyorum. Tabiri şu da demek değil ben eşimi kullanıyorum demek değil de... ben müsait olmadırı zaman o yapıyo o müsait olmadırı zaman ben yapıyom (A, sa. 558).”

Sosyal aktörün özne konumlandırması farklı uzanımlara sahiptir. Eşini, *geleneksel/ eşine yardım etmeyen özne* konumun tam karşısında *sevgiyile karısına yardım eden modern erkek* olarak konumlandırılan katılımcı, eşinin konuyla ilgili gönüllülüğünden emin olduğunu ifade etmektedir. Bu noktada geleneksel kültüre ait bir düşün biçiminin katılımcıdaki tezahürü dikkat çekicidir. Erkeğin ev işlerini gönüllülük ilkesiyile yapması *kadın kullanımına açık* bir durum olarak kodlanmakta, buna bağlı olarak *eşinin duygularını kullanmayan kadın* özne konumu inşa edilmektedir. Sosyal aktör bu

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y * ID:377 K:354**

<http://www.akademikbakis.org>

konumlandırma ile eşinin ve kendisinin taşıdığı –toplum tarafından kabul gören- kişisel özelliklere dikkat çekmektedir. Karşılıklı anlayış çerçevesinde yürüdüğüne ilişkin önemli kanıtlar sunulan bu evlilik ilişkisinde, ev işlerinin paylaşımıyla ilgili eylem yöneliminin ev işlerini “kim müsait olursa onun yapması” şeklinde gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan B'nin özne konumlandırması ve ev işlerini eşiyile paylaşım durumu daha geleneksel bir tablo ortaya koymaktadır. Ev işlerine yeterince güç ve zaman ayıramadığını her fırsatta dile getiren sosyal aktör eşinden yardım görmekte, ancak bu kolay olmamaktadır.

“...(eşim) becerikli ama ne diyeyim... o işin sorumluluğunu ben aldımı bildii için benden bekliyo. benden bekliyo İşte ihtiyaç duyduumu ve yapmasını istediimi ifade etmemi bekliyo... ediyorum zaman zaman... bu zaman zaman iyi oluyo bazen de ya bi kere de yardım et hiç bişey yapmıyosun diyorum (B, sa. 167- 73):”

Bu bağlamda kendisini *işin sorumluluğunu alan kadın* ve zaman zaman az da olsa *şikayet eden kadın* olarak konumlandıran sosyal aktör, eşini de *zaman zaman yardım eden erkek* ve *yardım talebini bekleyen erkek* olarak konumlandırmıştır. Bu konumlandırmalar sonucunda ortaya çıkan uygulamalar, kadının yardım istediği durumlarda erkeğin eşine yardım ettiği, diğer durumlarda ise kadını “kendi işiyle baş başa bıraktığı” durumlardır.

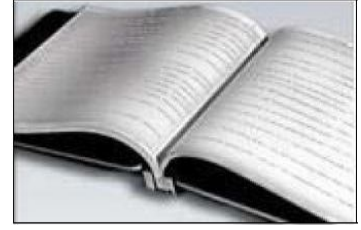
1.4.2.2. Ev İşlerini Eşiyile Paylaşmak Zorunda Kalmaktan Rahatsız Olan Kadın

Çalışma hayatının zorlayıcılığı karşısında eşinden yardım almak zorunda kalan sosyal aktör bundan belli ölçüde rahatsızdır ve konuyla ilgili özne konumlandırmaları bu rahatsızlığa göndermeler yapmaktadır.

“Benden hiçbir zaman eşim temizlik yemek... hiç bi zaman bunları beklemedi benden. Böyle bir beklentiye girmedimi biliyorum (A, sa. 547- 48)”.

Gündelik hayatın paylaşımında, eşini *kendisinden ev işleri beklemeyen* olarak konumlandıran sosyal aktör, konuyla ilgili kendisine sıkıntı veren durumun eşinden kaynaklanmadığına vurgu yapmaktadır. Eşindeki bu beklentisizliğe rağmen, sosyal aktör geleneksel kadın rolünü benimsemekte, “ben yapmak isterdim hala da yapmak isterim ama hayat şartları bunu getirmiyoyani belki çalışmıyoy olsaydım sorumluluğun bi kısmını daha fazla yüklenirdim ev noktasında (sa. 589- 90)” ifadeleriyle ev işlerini “gerektiği gibi” üstüne al(a)mamaktan duyduğu rahatsızlığı ortaya koymaktadır.

Eşini, *karısından ev işleri beklemeyen erkek* olarak konumlandıran sosyal aktör, kendisini, *duyarsız ve sorumsuz kadın* özne konumunun tam karşısında *duyarlı ve sorumluluğunu bilen kadın* özne konumunda inşa etmiştir. Katılımcının ifadelerindeki geleneksel izlek, modern gündelik yaşamda tezahür eden geleneksel ev kadını prototipini ortaya koyar niteliktedir.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y * ID:377 K:354**

<http://www.akademikbakis.org>

1.4.2.3.Doğası Gereği Ev İşlerine Daha Yatkın Olan Kadın

Katılımcılarımızın ifadelerinde, konuştuğumuz konular bağlamında “fitrat” a yapılan göndermelerin ev içinde paylaşılan sosyal rollerin meşrulaştırımı olduğu gözlenmiştir. Bilindiği gibi, insan yönelimlerinin insan doğası kaynaklı olduğu (Kağıtçıbaşı, 2006) çokça kabul gören bir yaklaşımdır. Sosyal aktörün kadın/ erkek doğasını ayırmak için kullandığı “fitrat” kavramı, bazı özne konumlandırılmaların temelini oluşturmuştur.

“İhtiyacım olduunda söylüyorum o da yapıyo dediim gibi bazı işleri üzerine almış durumda ufak tefek de olsa. Fitrat olarak da farklı erkekler bizim gibi değiller yani nasıl deyim şurası kirlenmiş yerler toz olmuş ya da bu konuda bizim hassas olduğumuz kadar ya da gördüğümüz kadar görmüyolar (B, sa. 182- 185).”

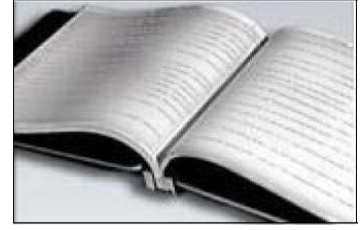
Sosyal aktör, eşinin ev işlerindeki becerisini “becerikli, benim yapamıcaam kadar güzel yapıyo işleri (B, sa. 65)” sözleriyle teslim etmekle birlikte, onun konuyla ilgili duyarsızlığını “erkek fitratına” bağlamış, *doğası ev işi yapmaya uygun olmayan erkek* özne konumunu inşa etmiştir. Bu erkek özne konumlandırması, *doğası ev işi yapmaya uygun olan erkek* özne konumunun karşısında değildir; bu durumda erkek özne için genelleştirilmiş bir yargı söz konusudur. Söylemde benzer genel bir yargıya kadınlar için de ulaşarak *ev işlerine duyarlı kadın* özne konumlandırmasını inşa eden katılımcı, böylece hem kendinin hem de eşinin

tutumunu “cinslerin doğal durumu”na dayandırarak meşrulaştırmıştır.

“...yapmasam yap da demecek niye şurası şöyle olmuş niye burası böyle olmuş niye önüme yemek gelmedi demedi şu ana kadar Allah razı olsun demez de ama fitrat herhalde ben bunu üstüme almışım çalışmak da benim tercihim evimin istediğim şekilde... tam olmuyo belki ama... tam olması için uğraşmak da benim tercihim. Bu da benim seçimim diye düşünüyorum (B, sa. 203- 207)”.

Sosyal aktörün ifadeleri, geleneksel olarak paylaştırılmış sosyal cinsiyet rolleri ve bu rollerden beklentilerin göstergeleriyle doludur. Ancak konunun analizi yeteri kadar yapıldığı için bu göstergelerin ayrıntılı tahlil edilmeyecektir.

Sosyal aktör, eşinin kendisinden hizmet beklemesini ve beklenen hizmetin gerçekleşmemesi durumunda kendisini sorgulamasını olağan bir durum olarak kodlamaktadır. Ayrıca erkeğin kadını ev işleri için sorgulamadığı durum yüceltilmiş, *karısından hizmet beklemeyen erkek, karısını ev işi için sorgulamayan erkek* ve *yüceltmeye layık erkek* özne konumları *beklentili, sorgulayıcı erkek konumunun* karşısında üretilmiştir. Bu noktada inşa edilen kadın, bütün hatlarıyla geleneğe aittir. Sosyal cinsiyet rollerine ilişkin içselleştirilen düşünsel ve duygusal süreçlerin etkisiyle, sosyal aktörün “moderne biraz bulaşan” erkek figürü karşısında minnet hisleriyle dolduğu anlaşılmaktadır. Üstelik bir kere daha ev işlerini üstlenme, onu mükemmel şekilde

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y * ID:377 K:354**

<http://www.akademikbakis.org>

yerine getirme kadın doğasına bağlanmış ve üretilen ilişki meşrulaştırılmıştır. Ancak burada inşa edilen geleneksel kadın öznesi bir manevrayla moderne bağlanmış, geleneksel tercihin kaynağı öznenin “kendine/ benine” dayandırılmıştır. Böylesi bir tabloda geleneksel/ modern ayrımının kesin çizgilerle saptanamayacağı açıktır; karşımızdaki, başta dediğimiz gibi, iç içe giren kompleks bir yapıdır.

1.4.3. İleriye Dönük Hayalleri Ve Tasarıları Olan Kadın

Katılımcılarımızın ileriye dönük hayalleri ve tasarıları mevcuttur. Gelecek yaşam dünyası, belirli nedenlerle şimdiki zamanda gerçekleştirilemeyen ancak gerçekleştirilmek istenen eylemlerle belirlenmiştir. Katılımcıların ulaşmak istedikleri yarın, bugünkü eksiklikleri tamamlayacağı umuduyla betimlenmiştir.

1.4.3.1. Kariyeri Ve Yükselmeyi Düşünen Kadın

Ailesinin dinsel baskıları yüzünden eğitimini tamamlamakta geç kalan A, kendisi için yine eğitimle geliştirilecek ve güzelleştirilecek bir yarın planlamış, “...mastır yapmak istiyorum mesela” diyerek *kariyer yapmayı tasarlayan kadın* özne konumunu inşa etmiştir. A'nın evlilik yaşamı kendisini daha önceki hayatında hiç olmadığı kadar özgürleştirmiştir, sosyal aktör görüşmenin genel izleğinde sık sık vurguladığı bu durum için oldukça mutlu olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda, katı geleneksel kurallar içinde yetişmiş bir kadının, bu kuralların dışında, isteklerini

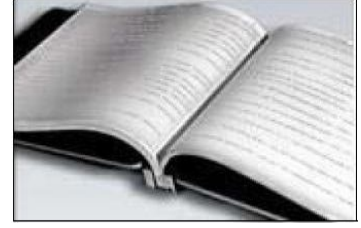
gerçekleştirebileceği bir düzlemde kurduğu hayatta özgürleştiği ve gelecek için yaptığı planların yelpazesini genişlettiği söylenebilir.

1.4.3.2. Sadece Evine, Eşine Ve Çocuğuna Yeterli Vakit Ayırabilmek İçin Bir Süre Çalışmamayı Hedefleyen Kadın

Elimizdeki verilerden hareketle, erkeğin ev içindeki tutumunun kadının geleceğe dair planlarını etkilediğini söylemek mümkün görünmektedir. Ev içi işlerde eşine baskı yapmasa da, hatta eşinin talebiyle zaman zaman ona yardım etse de, erkeğin geleneksel rollerini sürdürdüğü durumlarda kurulan gelecek hayali farklılaşabilmektedir.

“Evdeki zorunluluklardan değil de okul yoğunluğundan daha çok çünkü okuldan geldiğimiz saat belli... .. böyle hayatımda Allah nasip ederse böyle bi zorunluluktan hastalıktan ötürü değil de böyle bi kaç sene... eşime ve çocuğuma daha çok zaman ayırabileceğim bi dönem istiyorum. Yapmak isteyip de yapamadım şeyleri yapıcım bi zaman dilimi... (B, sa. 259-263).”

Sosyal aktör kendi geleceğiyle ilgili *eşine ve çocuğuna daha fazla zaman ayıran kadın* özne konumunu inşa etmiştir. Katılımcının bu tercihinin nedeni ev hayatını sosyal hayattan daha fazla sevmesi ve tercih etmesi olabilir “...yani ev bana külfet gelmiyo iş hayatı külfet geliyo (B, sa. 279)”. Ancak katılımcıyla görüşme izleğinde ulaştığımız nokta, modern toplum dünyasında kurulan küçük bir

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y * ID:377 K:354**

<http://www.akademikbakis.org>

geleneksel yaşam alanıdır. Kadının ev içine ait bütün işleri gönüllü üstlendiği/ üstlenmek zorunda kaldığı, doğası gereği bunları yapmaya yatkın olmayan bir erkek özne inşasıyla eşin haklılaştırıldığı mikro sosyal bir evrendir karşımızdaki. Sosyal aktör iş hayatından tamamen çekilmeyi düşünmemekte, ifadelerinin arasına daima “bir süre” ibaresini sıkıştırılmaktadır. Katılımcının fail bir özne olmaktan tam olarak çıkabileceği “işsiz” bir yaşamın nasıllığıyla ilgili tereddütleri olduğu açıktır. Ancak mevcut yaşam şartları içinde sıkışıp kaldığı çelişkili repertuarlar sosyal aktörün yönelimini ev içi yaşamına çekmiş görünmektedir.

1.5. İdeolojik İkilemler

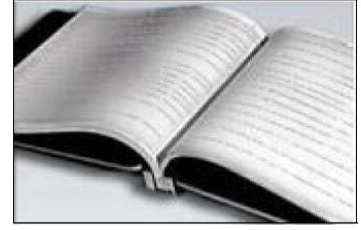
Kendisini “modern ve dindar” bir kadın olarak tanımlayan sosyal aktörün ev içi işlerini eşiyile paylaşımında çizdiği repertuarlar yer yer çelişkilerle doludur. Kadının modern toplum dünyasının aktif bir üyesi olma durumu sosyal aktör tarafından bir gereklilik olarak algılanmıştır. Ancak kadının içinde yetiştiği kültürel ortamın bilişsel ve düşünsel süreçlerdeki kalıcı etkisi çelişkili repertuarlar ortaya koymaktadır. Bu repertuarlar şöyle ortaya çıkmıştır:

İşinde “en iyi” olmak isteyen kadın/ ev işlerinde “en iyi” olmak isteyen kadın; ev işlerinde paylaşımı gerekli gören kadın/ erkek doğasını ev işine uzak gören kadın; çalışan kadın olmak iyi ve tercih edilen şeydir/ çalışan kadın olmak yorucu ve evdeki asli görevleri ihmal ettiren şeydir.

1.5.1. İşinde “En İyi” Olmak İsteyen Kadın/ Ev İşlerinde “En İyi” Olmayı İsteyen Kadın

Sosyal aktör, zor koşullarda elde ettiği mesleğinin uzantısı olan çalışma hayatında başarılı olmak istediği gibi ev içi işlerinde de geleneksel kadınlık rolünü sahiplenmektedir. Sorgusuzca kabul edilen geleneksel sosyal cinsiyet rolleri, geleneğin ve dinin satır arası sunumlarıyla yüceltilmekte, söz konusu rollerin “gerektiği gibi” yapılabilmesi hedefi ortaya koyulmaktadır. Halbuki insan sınırlı bir varlıktır ve kendi yaşamını kuşatan çok yönlü “görevlerde” *en iyi* olmak mümkün görünmemektedir. Sosyal aktörün, idealize ettiği *en iyileri* gerçekleştiremediği durumları yer yer kabullendiği, ancak bu “yetersizliğinin” doğurduğu suçluluk duygusundan kurtulamadığı anlaşılmaktadır.

Aslında analiz etmeye çalıştığımız durumda düşünsel çelişkiler yoğun değildir, ancak sosyal aktör içinde yetiştiği geleneksel kültür etkisiyle temel görevinin “kadınlık ve annelik” olduğunu hissetmekte ve *sorumluluklara* yaptığı anlamlı vurgularla bunu ortaya koymaktadır. Ancak kadınlık ve annelik rolünün birincilleştiği bir yaşam alanında kadının sosyal yaşamdaki fail görünümü bitecektir. Dolayısıyla sosyal aktörün ikilemi, aslında birincil olarak kodladığı görevleri ikincilleştirmek zorunda kalmasında ve “asıl görevlerini gerektiği gibi yerine getirememesinde” ortaya çıkmaktadır.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y * ID:377 K:354**

<http://www.akademikbakis.org>

1.5.2. Ev İşlerinde Paylaşımı Gerekli Gören Kadın/ Erkek Doğasını Ev İşine Uzak Gören Kadın

Katılımcıların ev işlerini eşleriyle paylaşmaları eylemsel olarak sorunlu görünmemektedir, çünkü her iki katılımcı da ev işlerinde eşlerinden yardım aldıklarını ifade etmekte, konuyla ilgili onlardan yakınmamaktadır. Ancak bu durumun daha çok bir zorunluluk sonucu ortaya çıktığı açıktır. Çalışma hayatının yoğunluğu yüzünden ev işlerine yetemeyen kadınlar ev işlerini eşleriyle *mecburen* paylaşmakta, bu paylaşımı ortak yaşamın doğal bir uzantısı olarak kodlamakta zorlanmaktadır. Ancak katılımcıların bu durumu kendilerine sorun yapma düzeyi farklıdır; eşinden gönüllülük ilkesiyle yardım alan katılımcı, -bütün ev işlerini kendisi yapmak istemesine rağmen- ev işlerini eşiyile paylaşmayı gündelik hayatın doğal tezahürü olarak kodlayabilmiştir. Sosyal aktörün konuyla ilgili yetersizliğine yaptığı vurgu, eşiyile ev işlerini paylaşımından doğan mutluluğa göre çok zayıf ve yüzeysel kalmaktadır.

Diğer taraftan, gündelik yaşamın devamında eşinden yardım almaya ihtiyaç duyan, yardım aldığı da mutlu olan katılımcı, bir taraftan düşük düzeyde de olsa eşinin ev işlerindeki yetersiz katılımından şikayet etmekte, diğer taraftan onun bu durumunu erkek doğasına bağlamaktadır.

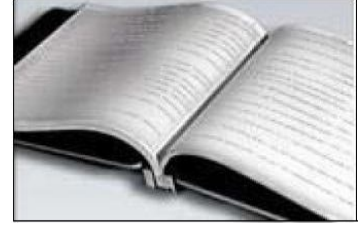
1.5.3. Çalışan Kadın Olmak İyi Ve Tercih Edilen Şeydir/ Çalışan Kadın Olmak Yorucu Ve Evdeki Asli Görevleri İhmal Ettiren Şeydir

Modern toplum dünyasının aktif bir üyesi olmayı isteyen ve böyle bir yaşam kuran sosyal aktörler, modern fail konumlarından memnundur. Katılımcılar eğitim alma, meslek edinme süreçlerini eğitim alamayan ve eğitim sonucunda bir meslek edinmeyen öteki kadınların daha üstünde konumlandırılarak ifade etmişler, bu sürecin gerekliliği konusunda bir ikilem göstermemişlerdir. Ancak çalışma hayatının ev içi yaşantısına etkileri söz konusu olduğunda, kadınlık ve annelik rollerinin yetersizliği konusunda görüş birliğine varılmış, ev içi kadınlık rolleri yüceltilmiştir. Burada ortaya çıkan repertuarlar inişli çıkışlı ikilemlerle dolu olmasına rağmen, sosyal aktör birini diğerine tercih etmemiş, düşünce dünyasında idealize ettiği özne konumlarından feragat etme yolunu seçmiştir.

2. SONUÇ

Analiz sonuçlarında, kendisini *modern dindar* olarak tanımlayan kadınların ev işlerini eşleriyle paylaşımı konusunda toplumda var olan söylemler bağlamında hangi özne konumlarını ürettikleri, bu bağlamda hangi eylemlere yöneldikleri ve inşa ettikleri bu repertuarlarda hangi ikilemleri yaşadıkları şöyle bir izlekte ortaya çıkmıştır.

Modern toplum dünyasında fail bir özne olarak konumlanan kadınlar, sahip oldukları sosyal durumdan memnundur, bu duruma isteyerek, hatta bazı *bedeller* ödemek zorunda kalarak sahip olmuşlardır. Dolayısıyla sosyal yaşamda fail bir özne

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y * ID:377 K:354**

<http://www.akademikbakis.org>

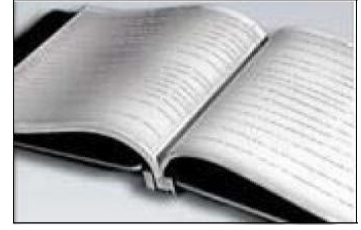
olarak var olmanın başka bir alternatifi üretilmemiştir; mevcut yapı düşünsel ve eylemsel süreçlerle beslenmektedir. Kadınların moderne eklemlenme konusundaki genel kabulleri tartışma götürmeyen bir gerçektir, ancak gündelik yaşamda üstlenilen sosyal roller bağlamında, modern gündelik yaşamda geleneğin sürdürüldüğü ve farklı meşrulaştırmalarla yeniden inşa edildiği söylenebilir.

Görüşmenin doğal izleğinde kadın erkek ilişkileri, evlilik yaşamı, çalışma ve para kazanma gibi konularda genel olarak modernitenin belirlediği bir kadın profili betimlenmiştir. Konu ev içi işlerinin düzenlenmesine ve yerine getirilmesine geldiğinde ise kadınların inşa ettiği söylemlerin modernden geleneksele yöneldiği ve sosyal rollerin geleneğe uygun olarak paylaştırıldığı görülmüştür. Sosyal yaşamda fail bir özne olarak var olmanın gerekliliği üzerine inşa edilen modern söylemlerden sonra, ev içi cinsiyet rollerinin geleneksel dağılımının sorgusuzca kabul edildiği, ev işlerine ait sorumlulukların tam olarak üstlenildiği söylemler inşa edilmiştir.

Katılımcılar ev işlerinin yürütülmesi konusunda eşlerinden şikayet etmemişler, genel olarak onlardan yardım gördüklerini belirtmişlerdir. Ancak kadınlar eşleriyle paylaşmak zorunda kaldıkları ev işlerinin aslında kendi sorumlulukları olduğunu kabul eden söylemsel çerçevede konuşmuşlar, dinin bu konuda kadını özgürleştirici misyonunu özellikle vurgulamışlardır. Kadınların, “modern/

dindar bir kadın” olarak gerçekleştirmeye yöneldikleri kimlik inşasında dinselğin çok yönlü etkileri belirgindir. Katılımcılar kendisini “dindar” olarak tanımlayan ailelerde yetişmiş olsalar da, ailelerinin dini geleneksel yorumlarıyla kabul ettiklerini ve içselleştirdiklerini vurgulamakta, bu noktada kendi dinselliklerini ailelerinininkinden ayırmaktadırlar. Kendilerini “ailelerinden daha şuurlu müslüman” olarak kodlayarak dinin geleneksel yorumlarına bir karşı duruş geliştiren kadınlar, savlarını rasyonel temelde açıklama yoluna gitmektedirler. Bu açıklamalarla kadınlar, “şuurlu birer Müslüman” olarak yer aldıkları gündelik yaşamda modern/ dindar bireyler olmalarına dinin engel olmadığını, üstelik aynı dine inanan ve “şuurla” bağlanan eşlerinin kadınlara “din dışı” bir tavırla yaklaşmadığını ortaya koymaktadırlar. Kadınların konuya yaklaşımlarında, kendilerini ev işi yapmaya mecbur kılmayan bir dine mensup olduklarını sıkça vurgulayarak, dinselği geleneğin “dar ve sığ” kalıplarının dışında tanımlama ve deneyimleme yönelimi gözlenmiştir. Ancak kadınların ev işlerini eşleriyle paylaşımlarındaki modern dışı/ geleneksel eylemsellik, içinde yetiştikleri kültürel ortamın “şuurla” inşa ettikleri dinselğe ve eklemlenmeye çalıştıkları moderne galebe çaldığını göstermektedir.

İnşa ettikleri söylemler bağlamında özne konumlandırması yapan sosyal aktörler, içinden geldikleri geleneksel düşün yapısı ile içinde buldukları modern dünyanın çelişkili varyasyonları arasında inişli çıkışlı

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası
Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y *** ID:377 K:354

<http://www.akademikbakis.org>

bir kimlik inşası gerçekleştirmektedirler. Bu sosyal inşa, sosyal aktörlerin etkisiyle yoğruldukları, ancak tam olarak ait olamadıkları karşıt kültürel özelliklerin kaynaşmasıyla oluşan bir sosyal yapıda gerçekleşmektedir. Bir yandan modern taleplerle toplum dünyasındaki failliklerini savunurken diğer yandan geleneğin kendilerine yüklediği ev kadınlığı rolünü benimseyen kadınlar, bu halleriyle ikilemli bir yapı sergilemektedirler. Bu ikilemin ortaya çıkardığı rahatsızlıklar kadınlar tarafından farklı meşrulaştırmalarla aşılmaya çalışılmaktadır. Bu yaklaşımın, kadınlar için büyük önem taşıyan dinseliliklerini olduğu kadar evlilik

yaşamlarını da korumaya olanak sağladığını söylemek mümkündür.

Son tahlilde, kendisini *modern dindar* olarak tanımlayan kadınların ev işlerini eşleriyle paylaşımı geleneğe ve moderne ait girizgahlardan geçmekte, bu kadınlar ne tam moderne ne de tam geleneğe ait bir konumlandırmanın içine girebilmektedirler. Gündelik hayatta ortaya çıkan ve gelenekle modern arasında zikzaklar çizen ikilemler sosyal yaşamın doğal bir uzantısı halinde tezahür etmektedir.

3. KAYNAKÇA

Arkonacı, S. (2012). *Söylem Çalışmaları*. Ankara: Nobel. Berger, L. P. ve Berger, B. (1983). *The War Over the Family*. Hutchinson: London.

Badran, M. (2002). *Islamic Feminism: What's in a Name? Al Ahram Weekly Online*. 1(1): 17- 23.

Berger, L. P. ve Luckmann, T. (2008). *Gerçekliğin Sosyal İnşası*. (Öğütler, V. S., Çev.). Ankara: Vadi Yayınları.

Billig, M. ve ark. (1988). *Ideological Thinking in Everyday Thinking*. Sage: London.

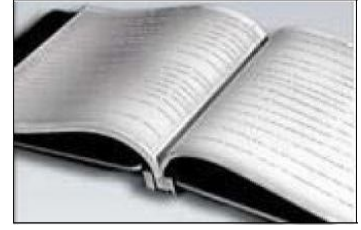
Bora, A. (2005) *Kadınların Sınıfı. Ücretli Ev Emeği ve Kadın Öznelliğinin İnşası*. İstanbul: İletişim.

Şenol- Cantek, F. (2001). “Ev kadınları ve Yoksulluk”. *Toplum-Bilim*. Sayı:89

Çiftçi, A. (2003). *Nasıl Bir Sosyal Bilim*. Ankara: Kitâbiyat Yayınları.

Çiftçi, A. (2004). *Anlayıcı Yaklaşım ve Din Sosyolojisi İçin Uzanımlar*. Ankara: Kitâbiyat Yayınları.

Davidoff, L. (2002). *Feminist Tarih Yazımında Sınıf ve Cinsiyet*.

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

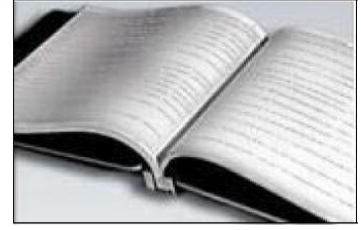
ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y *** ID:377 K:354

<http://www.akademikbakis.org>

- (Durakbaşı, A., Çev.). İstanbul: İletişim.
- Der. Ayşe Gül Altınay. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Fidan, F. Z. (2008).** Latife Tekin'in Eserleri Üstüne Feminist Bir Okuma: Yoksulluk, Toplumsal Dışlanma ve Dil. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Özdalga, E. (2006).** *İslâmcılığın Türkiye Seyri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Gellner, E. (1992).** *Postmodernism, Reason and Religion*. London and New York: Rutledge.
- Özyeğin, G. (2005).** Başkalarının Kiri. İstanbul: İletişim.
- Göle, N. (1998).** *Modern Mahrem*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Potter, J. (2004).** "Discourse Analysis". M. Hardy&A. Bryman. (Editors). *Handbook of Data Analysis*. London; Sage. 607- 24.
- Göle, N. (2010).** İç İçer Girişler: İslâm ve Avrupa. İstanbul: Metis Yayınları.
- Saktanber, A. (2005).** "Siz Nasıl Eğleniyorsanız Biz de Öyle İbadet Ediyoruz"/ Entelektüel ve Popüler Kültür Arasında Türkiye'nin Yeni İslâmcı Gençliği. *Kültür Fragmanları*. (Haz.) Deniz Kandiyoti & Ayşe Saktanber, İstanbul: Metis.
- Hattatoğlu, D. (2003)** "Çalışan Kadın ya da Ev Hanımı: Çalışmanın Yaşantılanması ve Güçlenme", *Kadın Yaşantıları*. (Der. A. Yaraman). İstanbul: Bağlam.
- Savran, A. G. (2006).** "Kadınların Emeğini Görünür Kılmak". Bia Haber Merkezi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2006).** *Yeni İnsan ve İnsanlar*. İstanbul: Evrim. 10. Basım.
- Shaheed, F. (1998).** Müslüman Toplumlarında Feminist Dayanışmaya bir Örnek: Müslüman Toplumlarında Yaşayan Kadınlar Ağı – Network of Women Living Under Muslim Laws (Yay. Haz: İpek İlkaracan, Pınar İlkaracan, Gülşah Seral).
- Kandiyoti, D. (1997).** *Cariyeler, Bacılar, Yurttaşlar*. İstanbul: Metis.
- Najmabadi, A. (2009).** Sevgili ve Ana Olarak Erotik Vatan: Sevmek, Sahiplenmek, Korumak. *Vatan, Millet, Kadınlar*. (ss. 129- 167).

AKADEMİK BAKIŞ DERGİSİ

Sayı: 42 Mart – Nisan 2014

Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi

ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası

Kırgız – Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat – KIRGIZISTAN

JEL KOD: M-Y * ID:377 K:354**

<http://www.akademikbakis.org>

Çev. Zeynep Avcı, İpek İlkaracan. *Kadının İnsan Hakları Projesi Raporları-No.5.*

Introducing Qualitative Research in Psychology. Open University Press: London.

Tohidi, N. (2004). İslami Feminizm ve Tehlikeler ve Ümit Vaad Eden Unsurları. (Toker, İ., Çev.). *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi.* 45 (2): 273-289.

Wuthnow, J. R. (1987). *Meaning and Moral Order.* Berkeley: University of California Press.

Yılmaz, A. (1995). *Modernden Postmoderne Siyasal Arayışlar.* Ankara: Vadi.

Tuksal, Ş. H. (2006). “Türkiye’de Feministlerin Din Söylemi”. *İslâmiyat.* 9 (1-2-3-4), 301- 315.

Wedud- Muhsin, A. (2005). *Kur’ân ve Kadın.* (Şişman, N., Çev.). İstanbul: İz Yayıncılık.

Wetherell, M. ve Potter, J. (1987). *Discourse and Social Psychology: Beyond Attitudes and Behaviour,* London: Sage.

Wetherell, M. ve Potter, J. (1988). “Discourse Analysis and the Identification of Interpretative Repertoires”. C. Antaki (Ed.), *Analysing Everyday Explanation.* London: Sage.

White, B. J. (2010). Para İle Akraba. (Bora, A., Çev.). (2. Baskı). İstanbul: İletişim.

Willig, C. (2008). “Foucaultcu Söylem Analizi”.(Arkonaç, A. S., Çev.).